

BISDOM MAGAZINE

2013 | NOVEMBER

Muziek in de Kerk

Wie zingt bidt tweemaal

Muziek verbindt mensen

Geloven in muziek

www.bisdombreda.nl

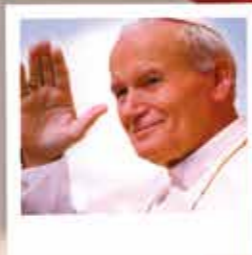
Bisdombedevoort Polen
18-25 oktober 2014

Open je hart voor Christus

Met deze woorden van paus Johannes Paulus II willen we als bisdom Breda in zijn voetsporen treden. We bezoeken met onze vierde bisdombedevoort belangrijke plaatsen uit het leven van deze paus. 'Open je hart voor Christus' was zijn oproep aan iedere gelovige. Hij is ons op unieke wijze hierin voorgedaan.

Organisatie in handen van:

 bisdom van breda

Dit magazine is een uitgave van het bisdom Breda. Het verschijnt als kwartaalblad. Een individueel postabonnement is mogelijk tegen betaling van een bijdrage voor de verzend- en administratiekosten. Het blad is gratis.

Stuur voor een postabonnement voor 2014 een e-mail naar: magazine@bisdombreda.nl en maak ten minste € 10,- over op girorekening 1066316 t.n.v. Uitgeverij bisdom Breda, o.v.v. postabonnement magazine, postbus 90.189, 4800 RN Breda. Of bel T 076 5223444. Nummers worden toegestuurd na ontvangst van uw betaling.

Redactie

Monique van Delft,
Hans de Jong,
Frank van der Linden,
Daphne van Roosendaal
(hoofdredacteur).

Adres redactie

E magazine@bisdombreda.nl
T 076 5223444
F 076 5216244
Postbus 90189
4800 RN Breda

Advertentieverkoop

Borgerpark Media
E info@borgerparkmedia.nl
T 0475 711 362
I www.borgerparkmedia.nl
Vlodropweg 62
Postbus 8027
6060 AA Posterholt

Vormgeving en druk

brainstorm en concept, Breda

Issn nummer: 1874-0480

Foto's:

Johan Wouters:
1, 6, 15, 17, 19, 20, 23
Ramon Mangold:
5, 10, 11, 12, 24, 28

IN DEZE UITGAVE

4 |

Quis cantat, bis orat:
Wie zingt, bidt dubbel

6 |

Gezangen en liederen
in de eredienst

12 |

Muziek-CD
'Kom, heilige Geest'

16 |

Kom heilige Geest

18 |

Wat zing je?

22 |

Liefde voor de kerkmuziek

- 8 | Muziek verbindt mensen
- 10 | Gebed om Roepingen / Kom, volg mij
- 20 | Lieder en kiezen voor de liturgie
- 24 | Geloven in muziek
- 26 | Kerk in de steigers: De Sint Joostkapel

Bestel gratis* exemplaren van dit magazine via magazine@bisdombreda.nl
*Magazines zijn gratis voor parochies in het bisdom van Breda.

VAN DE REDACTIE

Het vorige Bisdommagazine had als thema 'Geestelijk leven en gebed: Tijd doorbrengen met God'. Het nieuwe nummer dat nu voor u ligt doet er een schepje bovenop door aan te geven: Wie zingt bidt tweemaal.

Hoe dat in de praktijk werkt, beschrijft oud-vicaris-generaal Vincent Schoenmakers in dit blad (p. 18-19). Samen met koorleden stond hij tijdens gespreksavonden stil bij de vraag 'niet alleen dát je zingt, maar ook wát je zingt'.

Vanuit de liturgische teksten kwam een geloofsgesprek op gang en toen werd het zingen "ineens anders, beter, meer van harte en doorleefd." Het zingen werd werkelijk 'dubbel bidden'.

Liturgisch verantwoordelijken besteden veel aandacht aan de liturgisch zang. Immers, 'lex orandi est lex credendi' (de wet van het gebed is die van het geloof). Op p. 20-21 beschrijft een artikel hoe je op inhoudelijke gronden liederen kunt kiezen voor de liturgie.

In zang wordt het gevoel van een mens bijzonder aangesproken. Verschillende mensen in dit blad getuigen daarvan.

Op 24 november presenteert het bisdom bij de afsluiting van het Jaar van het Geloof de CD 'Kom, heilige Geest'. De CD wil een verdere stimulans zijn voor de kerkmuziek in het bisdom. De opbrengst is bestemd voor het 'Opleidingsfonds priesters en diakens' van het bisdom. Ons (dubbel) bidden mag immers, zoals Christus ons heeft opgedragen, ook vragen om arbeiders voor de oogst (Lucas 10, 2).

QUIS CANTAT, BIS ORAT: WIE ZINGT, BIDT DUBBEL

Het Jaar van het Geloof sluiten wij af. Maar het geloofsleven gaat door, hopelijk met nieuwe impulsen, nieuwe inspiratie. Geloof dat zich realiseert in ons doen en laten, ons werken en bidden. 'Ora et labora', bidt en werk, een adagium waarbij iedere gelovige zijn weg zoekt te vinden op grond van zijn doopengagement. Ons gebed en onze werkzaamheden kennen veel uitdrukkingsvormen.

Naast het individuele gebed is er ook het gemeenschappelijk gebed. De gemeenschap als bedding om elkaar te inspireren, te ondersteunen en te bemoedigen op grond van ons doopsel. De eerste oriëntatie met betrekking tot het deelnemen aan liturgie is dus het volk van God dat bijeen wordt geroepen. De christelijke traditie leert dat het initiatief van die roeping bij God ligt die in Jezus, de Messias, zijn Geest uitzendt. Daarom ook is de samenkomst van gelovigen van bijzondere betekenis.

Psalmen

In de liturgie komt dat op heldere wijze tot uitdrukking. Ons vieren wordt gekenmerkt door ons te scharen rond de Schrift en de Tafel van de Heer. Onze gezamenlijke lofzang neemt daarin een belangrijke plaats in, geïnspireerd door de Schrift, want ook de Bijbelse mens zingt. Het hart van de Bijbel bestaat uit het liedboek van de psalmen. De naam 'psalm' komt van het Griekse woord psallo: de snaren slaan, zingen bij de harp ($\psiαλμός$ = klank van de citer, lofzang). Het woord 'psalmos' is een vertaling van het vaak voorkomende Hebreeuwse psalmopschrift 'mizmor': een lied dat onder begeleiding van snaar-instrumenten moet worden gezongen. De Hebreeuwse naam voor dit boek is: Boek der prijzingen, 'Tehiliem'.

Geloofstaal

Zingt een nieuw lied voor de Heer. Dit is een opdracht die de psalmist ons herhaaldelijk zingend in de mond legt. Zijn de oude liederen dan niet goed genoeg? Je zou als antwoord hierop kunnen zeggen dat elke generatie het eigen levensgevoel nu eenmaal in eigen taal vormgeeft. En omdat taal en het

theologisch denken zich ontwikkelen, ontwikkelt zich ook een nieuw lied-repertoire. Je voelt daarbij de spanning tussen het oude en nieuwe.

De opdracht van de psalmist om een nieuw lied voor de Heer te zingen wordt bevestigd door de ontwikkeling van de geloofstaal de eeuwen door. En al die nieuwe liederen zijn variaties op de Bijbelse thema's als bron, fundament en leerschool van het liturgisch leven. Het is dus geen verschil of men oude teksten hanteert, of vanuit de eigen situatie, nieuwe formuleert. Productie of reproductie vragen een even grote creativiteit, vragen om evenveel talent. Zoals Hieronymus al zei: om de Schrift te verstaan hebben wij hetzelfde charisma nodig als dat waardoor zij is ontstaan. Als mondige gelovigen mogen wij evenzeer onze mond opendoen als de oude psalmdichters. Zij keken tegen een zelfde menselijk bestaan aan als wij; zij beschikten niet over meer gegevens dan wij; wij worden in onze eigen situatie niet minder door God aangesproken dan zij indertijd in de hunne. Wij hebben recht van spreken, recht van zingen.*

Geloofsgoed overdragen door het lied

Al zingende wordt iets bespeurd van de mysterieuze relatie tussen God en mens. Een relatie die zich nauwelijks laat kennen langs rationele wegen. De werkelijkheid die wordt opgeroepen, die wordt geopend, laat zich niet ontleden volgens denkcategorieën. Muziek is niet zichtbaar. God ook niet. Daarom is muziek in het algemeen en de zang in het bijzonder hier zo geschikt als bemiddelingsinstrument. Het goddelijke kan zich in klanken manifesteren zonder zijn onzichtbaarheid, zijn ongrijpbaarheid, op te geven. Meer dan via dogmatiek of catechismus wordt het geloofsgoed van geslacht op geslacht overgedragen door het lied.

Zingen is woorden zeggen op de lijfelijke voelbare, maar rationeel ondoorgrondelijke draagkracht van de melodie, liederen die meer zeggen dan er staat, teksten die verwijzen naar andere teksten. Zingen is poëzie in actie, geloven met je lijf, verklaren met je adem. Zingen verheft de levensintensiteit. Grenzen van de verscheidenheid worden doorbroken. Het gezongen woord schept eenheid die verschillen in rang en stand,

in ontwikkeling en opleiding, zelfs over grenzen van kerken en religies heen opheft tot een beleefbare eenheid: 'dit is het!' Zingen vraagt ook om onderscheidingsvermogen. Voor de gelovige komt het er daarom steeds weer op aan te luisteren naar de verhalen van de Schrift die spreken over bevrijding en uittocht uit onderdrukking en kleinering.

Eredienst dient verweven te zijn met de roep om en de wil tot gerechtigheid en moet worden gedragen door concreet engagement. Eredienst is oefenplaats voor mensendienst. Amos, de profeet wist dat. "Ik haat, Ik veracht uw feesten, en kan uw samenkomsten niet luchten. Ja, als gij Mij brandoffers brengt, en uw spijsoffers, heb Ik geen welgevallen, en uw vredeoffer van mestkalveren wil Ik niet aanzien. Doe van Mij weg het getier van uw liederen, het getokkel van uw harpen wil Ik niet horen. Maar laat het recht als water golven en gerechtigheid als een immer vloeiende beek" (Amos, 5,21-24).

Ik deel de opvatting dat God onze lofzang niet nodig heeft. Hij laat zich niet door ons lied misleiden. Maar juist omdat God

niet gebeden en gesmeekt wil worden, omdat Hij daarvan afziet en ongevraagd tot ons komt en wil tronen op de lofzangen van Israël, juist daarom is Hij onze lofzang waard. En ik zing niet omdat ik verwerkelijkt heb of waar kan maken waarover ik zing. Ik zing, omdat het geloof in God mij het lied ingeeft. Ik zing niet uit mijzelf; dan zouden mij de woorden op de lippen moeten besterven. Het zingt in mij. Meer dan uiting is zingen voor mij inning van het gelovig-zijn.

Broeder Bruno Wilderbeek ocsso

* H. Renckens, *Het zingende boek, Stichting 'leerhuis en liturgie', Amsterdam 1988, p. 26.*

MUZIEK VERBINDT MENSEN

“Wanneer ik zing
bid ik tot Onze Lieve Heer”

Cees de Bruijn is 87 jaar. Samen met zijn echtgenote woont hij in Sprundel. Hij is vrijwel zijn hele leven lid van een kerkkoor en is zo een van de oudste kerkszangers in het bisdom. Hij begon als kind. “Ik werd warm van binnen als een priester goed kon zingen en met een mooie stem de Latijnse priefatie zong. Door mijn liefde voor muziek zong ik toen al bij een kinderkoor.” Na de oorlog ging De Bruijn werken bij de marechaussee. “Telkens als ik bevorderd werd, moest ik verhuizen. Zodoende heb ik op verschillende plaatsen in het land gewoond. In iedere parochie waar ik kwam, meldde ik me aan voor het kerkkoor. Mijn vrouw is gaan zingen toen de volkstaal toegestaan werd en het ook voor dames mogelijk werd lid te worden van een kerkkoor.” Daarnaast vervulde Cees nog andere vrijwilligerstaken binnen de parochie. Toen hij na zijn pensionering in Sprundel kwam wonen volgde hij een cantorcurcus. Daar hoorde hij ook tot de oprichters van het gregoriaans herenkoor Signum Magnum. Nog altijd is hij medeverantwoordelijk voor de verzorging van de liturgie aldaar. Als we vragen naar zijn motivatie zegt Cees. “Van kinds af aan zat dit al in me. Ik leef ervan. Wanneer ik zing bid ik tot Onze Lieve Heer. Ik kan mijn geloof beter uitspreken dan uitspreken. Ik word er blij van.” Dat zijn geloofsvreugde aanstekelijk werkt bewijst zijn oudste zoon. Hij beleeft zijn kloosterroeping als kartuizer in de Noord-Amerikaanse staat Vermont.

Hans de Jong

“Zo mag ik iets doen voor God”

Sandra den Exter is dirigente van het kinder- en jeugdkoor de Walnoten in Hulst. “Het is een klein koor,” zegt ze zelf. “We hebben 17 leden, maar de groep is stabiel. We verzorgen zevenmaal per jaar de gezinsviering in de basiliek. We zingen enkele keren in het verzorgingshuis de Blaauwe Hoeve in Hulst. Een enkele keer zijn we ook in de protestantse kerk van Hulst en in de toeristenkerk in Cadzand te horen. De samenwerking met de gemeente en het kinderkoor verloopt prettig. En het zingen in de protestante kerk is ook voor ons een mooie ervaring.” Sandra is al lang betrokken bij de kerkmuziek. “Op de middelbare school zong ik bij het jongerenkoor in Goes. Toen ik voor mijn werk in Hulst kwam wonen ben ik gaan zingen in de cantorij van de basiliek. De komst van de kinderen maakte dat ik betrokken geraakt ben bij de werkgroep gezinsviering. Op een gegeven moment bleek dat men de Walnoten wilde opheffen omdat er geen dirigent meer was. Ik heb me toen beschikbaar gesteld. Als je iets opheft, krijg je het niet meer terug.” Dit was wel de oorspronkelijke reden, maar er is meer. “Ik vind het leuk om met kinderen aan de slag te gaan, maar het dirigeren geeft ook inhoud aan mijn geloof. Zo mag ik iets doen voor God. Daarnaast komen gezongen teksten van de viering bij mij beter binnen. Ze raken mij meer dan het gesproken woord. Ik put er kracht en troost uit. Zingen is immers dubbel bidden.”

Hans de Jong

“Je ontdekt een geweldige rijkdom”

Ton Stevens is in het dagelijks leven belastingadviseur. In zijn vrije tijd speelt hij orgel. “Momenteel ben ik actief als assistent-organist in de H. Bartholomeus te Zevenbergen. Ook ben ik regelmatig invaller in de Sint Jansbasiliek te Oosterhout. Daarnaast ben ik de vaste organist van de recent opgerichte Capella Catharina van de Catharinaparochie, eveneens te Oosterhout.” Ton speelt al lang orgel. “Ik ben geboren in Hooge Zwaluwe. Daar volgde ik als kind al pianolessen. En later bij Jan Schuurmans, de dirigent van de H. Antoniuskathedraal. Toen de organist in de lokale parochiekerk stopte, mocht ik hem op 13-jarige leeftijd opvolgen. Aanvankelijk begeleidde ik het gemengd koor in Hooge Zwaluwe. Later breidde mijn actieradius zich uit. Mijn oom, pater D. Schuurmans, was destijds pastoor in Langeweg. Ik mocht ook weleens bij hem spelen. Op een gegeven moment zei hij: “Wist je dat er een pianist achter het orgel zit?” Hij verwees me voor orgellessen naar Lambert van Eekelen in Zevenbergen. Het klikte meteen tussen ons. Binnen een jaar had ik het lastige pedaalspel onder de knie en van daaruit ben ik verder gaan werken.” “Ik vind het fijn om in de liturgie te spelen,” zegt Stevens. “Het boeit me om uit te zoeken wat wel en niet kan in een periode van het kerkelijk jaar. Als je je verdiept in de liturgie, ontdek je een geweldige rijkdom. De liturgie vloeit voort uit de Bijbel. De rituelen kennen een verankering in de geschiedenis. Ze reikt je een kader en een houvast aan. Dit geldt ook voor de muziek. Binnen dat kader is het mogelijk te improviseren. Zelf geniet ik het meest van het gregoriaans, maar kan verder in elke muzikale stroming mijn ei wel kwijt. Ondanks dat er in de liturgie veel vast ligt, is er voor de organist ruimte voor eigen creativiteit.”

Hans de Jong

“Grapjes tijdens repetities
vindt hij zonde van de tijd”

Natan van Doorn is 7 jaar en is lid van het Sacramentskoor in Breda sinds januari 2011. Hij hoorde op driejarige leeftijd het koor zingen in de Lukaskerk in de Haagse Beemden en wilde erbij. Zo geschiedde en hij kwam op de vooropleiding van het koor bij Rolf Boertien. Via de overgangsgroep is hij doorgestroomd naar het koor waar hij twee keer in de week repeteert bij de sopranen. Hij en zijn ouders behoren bij de Protestantse Kerk in Nederland (PKN), maar zijn erg oecumenisch ingesteld. Natan vind zingen gewoon erg leuk. Afgelopen jaar heeft hij ook al meegedaan met de uitvoering van Matthäus Passion van Bach in Gorinchem. Hij vond dat echt top, maar weet natuurlijk ook waar de passie over gaat. Op de vraag welke liedjes hij het liefst zingt, geeft hij ten antwoord: “De Kyrie.” Hij wordt gelovig opgevoed en kon de dirigent laatst op een repetitie dan ook wat vertellen over de Farizeeën en sadduceeën. Grapjes tijdens repetities vindt hij zonde van de tijd. Zingen daar gaat het om. Hij zingt thuis ook en zijn kleine zusje gaat pas slapen na een liedje van hem. Bij het Ceciliafeest wordt hij officieel aangenomen als koorlid en ontvangt hij een toog en superplie evenals een koormap.

Henri de Graauw, dirigent Sacramentskoor

BIDDEN OM ROEPINGEN

KOM, VOLG MIJ

Van zondag 24 november tot en met Roepingenzondag 11 mei vindt in het bisdom een gebedsetafette plaats voor roepingen. In de tussentijd zijn er 21 weken. Zo kan de gebedsetafette elk van de 21 parochieverbanden in het bisdom aandoen.

De gebedsetafette start bij de afsluiting van het Jaar van het Geloof en vindt plaats vanwege het 30-jarig bestaan van de Priester- en Diakenopleiding Bovendonk. Dit jubileum wordt gevierd met een serie activiteiten. Heel bijzonder met de gebedsetafette om roepingen.

Een estafette is geen onbekend fenomeen in het bisdom. Sinds enkele jaren kennen we de Vastenestafette en in het Jaar van het Geloof hielden we op Sacramentsdag de gebedsetafette met als thema 'Blijf in mijn liefde'.

Voor een positief roepingenklimaat in parochies is gebed bijzonder belangrijk. Enerzijds het persoonlijke gebed. Anderzijds de grote gebeden van de Kerk en van de heiligen, en het liturgisch gebed,

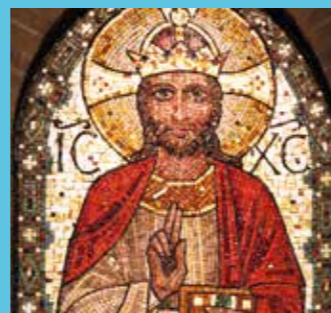
waarin de Heer ons voortdurend op de juiste wijze leert bidden (Benedictus XVI, encycliek Spe salvi, 34).

Parochies en parochiekernen kunnen het gebed om roepingen op verschillende manieren vormgeven. Heel eenvoudig door in de weekendvieringen een roepingenkaars aan te steken en bij de voorbede heel expliciet voor roepingen te bidden. Maar ook uitgebreider door bijvoorbeeld naast het gebed in de weekendvieringen een parochieavond over roepingen te organiseren. Priester- en diakenstudenten van het bisdom Breda kunnen uitgenodigd worden om over hun roeping te vertellen.

Om het gebed te ondersteunen biedt het bisdom een gebedskaart aan. Ook ontvangen deelnemende parochies en parochiekernen een speciale roepingenkaars. Mensen die het komend jaar lid worden van de diocesane gebedskring roepingen ontvangen deze kaars als welkom. Uiteraard ontvangen ook de huidige leden van de gebedskring een kaars.

Meer informatie

- De gebedsetafette start op zondag 24 november 17.00 uur H. Antoniuskathedraal Breda
- Aanmelden als parochie(kern) voor de gebedsetafette kan via: Vicariaat Middelburg E vic.middelburg@bisdombreda.nl Vicariaat Breda E vic.breda@bisdombreda.nl
- Om een priester- of diakenstudent uit te nodigen voor een geloofsgetuigenis in de parochie, neem contact op met de Priester- en Diakenopleiding Bovendonk T0165 504277, of E info@pdob.nl
- Word lid van de gebedskring roepingen via E gebedskringroepingen@bisdombreda.nl, T 076 5223444.

**Goede God,
uw Zoon Jezus Christus
heeft ons opgedragen
te bidden om arbeiders
voor de oogst.
Wek in de harten van vele
jonge mensen het verlangen
om U te dienen als priester,
diaken of religieus.
Maak hen ontvankelijk voor
uw Stem en geef hun de
kracht om in alle vrijheid
en edelmoedigheid op uw
roepstem te antwoorden,
tot heil voor de wereld en
tot de glorie van uw Naam.
Door Christus, onze Heer.
Amen.**

Roepingverhalen in de Bijbel leren dat God iedere mens roept. Fundamenteel is de roeping om in verbondenheid met God te leven in liefde. Daarnaast heeft God voor iedere gedoopte mens een specifieke roeping. Wie antwoordt op wat God in zijn hart heeft gelegd, zegt 'ja' tegen een opdracht in het leven en zal een diepe vrede en een intense vreugde mogen ervaren, ook bij beproeving en tegenslag.

De eerste reactie op een roeping is er vaak één van afwijzen of terughoudendheid. "Ik ben nog jong," zegt Jeremia (Jeremia 1, 4-7). "Ik ben geen redenaar," zegt Mozes (Exodus 4, 10). "Ik moet eerst nog iemand begraven," zegt een van de leerlingen van Jezus (Matteüs 8, 21). Soms is het niet meteen duidelijk dat het de Heer is die roept (1 Samuel 3, 1-10). Uiteindelijk echter antwoorden ze allemaal.

"Toen Jezus eens langs het meer van Galilea liep, zag Hij Simon en de broer van Simon, Andreas, terwijl zij bezig waren het net uit te werpen in het meer; zij waren namelijk vissers. Jezus sprak tot hen: 'Komt, volgt Mij; Ik zal maken dat gij vissers van mensen wordt.' Terstond lieten zij hun netten in de steek en volgden Hem. Iets verder gaande zag Hij Jacobus, de zoon van Zebedeüs en diens broer Johannes; ook zij waren in de boot bezig met hun netten klaar te maken. Onmiddellijk riep Hij hen. Zij lieten hun vader Zebedeüs met de dagloners in de boot achter en volgden Hem." (Marcus 1, 16-20)

MUZIEK-CD 'KOM, HEILIGE GEEST'

Bij het afscheid van vicaris-generaal Vincent Schoenmakers op 30 september 2012 zingt het koor het lied 'Kom Geest die mensen inspireert'. (Foto: R. Mangold)

€15,-

De CD 'Kom, heilige Geest' is verkrijgbaar bij het bisdom van Breda

Bij de afsluiting van het Jaar van het Geloof, op 24 november 2013 presenteert het bisdom van Breda een CD met religieuze muziek. Jan Schuurmans, medewerker kerkmuziek van het bisdom van Breda is nauw betrokken bij de totstandkoming en opnames van deze CD.

"Het idee kwam in het voorjaar via de Mgr. Frenckenstichting die fondsen werft voor de priesteropleiding," zegt Schuurmans. "Men had een CD in gedachte om de Priester- en Diakenopleiding Bovendonk te promoten. In de bisdommen Haarlem en 's-Hertogenbosch waren door priesterstudenten al eerder CD's met religieuze muziek gemaakt. Studenten van het Haarlemse seminarie De Tiltenberg zingen op hun CD gregoriaans en de Bossche studenten stonden eerder in voor een CD met Marialiederen."

'Mis van de heilige Geest'

"Toen wij over een thema dachten kwamen we uit bij een CD rond de heilige Geest. In het bisdom van Breda zijn we al een aantal jaren met dit thema bezig. Bisschop Van den Hende vond het destijds jammer dat er geen ordinarium

met de vaste gezangen voor vormselvieringen bestond. Op zijn initiatief heeft componist Frans Bullens destijds de 'Mis van de heilige Geest' gecomponeerd. Deze is gepresenteerd in 2010."

"Er ontstond ook behoefte aan muziek voor de wisselende gezangen," vervolgt Jan Schuurmans. "In het voorjaar van 2012 gaf het bisdom aan Frans Bullens de opdracht vier antwoordpsalmen die geschikt zijn voor vormselvieringen op muziek te zetten. Bij verschillende diocesane vieringen zijn liederen tot de heilige Geest gezongen."

Liederen

Jan Schuurmans noemt twee voorbeelden. Bij de installatie van bisschop Liesen op 28 januari 2012 vertolkte het koor het lied tot de heilige Geest, waarin de gaven van de Geest over bisschop Liesen werden afgesmeekt. De melodie was van Frank van Nimwegen. Ongeveer acht maanden later, bij het afscheid van vicaris-generaal Schoenmakers op 30 september 2012 is het lied 'Kom Geest die mensen inspireert' gezongen. De tekst van dit lied is van Harrie Tacken, destijds pastoraal werker

in de H. Laurentiusparochie in Dongen. De muziek is van Frans Bullens. Jan Schuurmans: "Op deze manier hebben we redelijk veel materiaal bij elkaar."

Meewerkende koren

Op 28 september 2013 vonden de opnames plaats. Verschillende koren zingen op de CD. Jan noemt de Schola van het Antoniushuis onder leiding van Jochem van Velthoven, de Kathedrale Cantorij van Jan Schuurmans zelf, en de Begijnhofscola onder leiding van zr. Marie-Louise Egbers. "De Begijnhofscola zong met Pinksteren voor de laatste maal in de kathedraal. Deze schola heeft veel betekend voor de uitvoering van het gregoriaans. Daarom wilden we hun zang vastleggen. De gregoriaanse gezangen van Pinksteren sluiten aan bij ons thema. Vandaar dat we hen hebben gevraagd. Buiten dit repertoire hebben we ervoor gekozen om ook een lied uit de kring van de charismatische vernieuwing te zingen."

De kathedrale cantorij zingt de Nederlandstalige liederen en de vier antwoordpsalmen. De Schola van

Bovendonk zingt een aantal wisselende gezangen uit de votiefmis ter ere van de heilige Geest. Deze zijn getoonzet door Steven van Roode, een van de priesterstudenten van het bisdom Breda. De Begijnhofscola tekent voor een aantal van de vaste Gregoriaanse gezangen voor het Pinksterfeest. "De CD zal te koop worden aangeboden, onder meer tijdens de gebedsestafette voor roepingen die vanwege het 30-jarige jubileum van Bovendonk wordt gehouden van 24 november 2013 tot Roepingenzondag 11 mei 2014." De opbrengst van de verkoop is bestemd voor het 'Opleidingsfonds priesters en diakens'. Dit werd in 2008 opgericht bij het 25-jarige jubileum van de Priester- en Diakenopleiding Bovendonk.

"Zelf vind ik het leuk dat hij gemaakt is door en met mensen uit het eigen bisdom. Dit is een echte diocesane bijdrage aan het Jaar van het Geloof."

Hans de Jong

MELDT AAN DE VOLKEN DE HEERLIJKHEID VAN DE HEER

Refrein:

*Meldt aan de volken de heerlijkheid
van de Heer, van de Heer. (2x)*

*Zingt voor de Heer een nieuw gezang,
zingt voor de Heer, alle landen.
Zingt voor de Heer en verheerlijkt zijn Naam.
Verkondigt zijn heil alle dagen.*

Refrein

*Meldt aan de landen zijn heerlijkheid,
zijn wondere daden aan alle mensen.*

Refrein

*Gaat Hem aanbidden in heilig gewaad.
Beeft voor de Heer, alle mensen op aarde,
zegt tot elkander: de Heer regeert!*

Refrein

*Dan straalt de hemel en jubelt de aarde,
de zee neuriet mee met al wat daar leeft;
de velden zwaaien met al hun gewassen,
de woudreuzen buigen hun kruin.*

Refrein

(Psalm 96)

*Uit: Vier Antwoordpsalmen.
Tekst: Ad Bronkhorst. Muziek: Frans Bullens. Uitgave bisdom van Breda®.
Psalm 96 is het openingslied op de CD 'Kom, heilige Geest'.
De Psalm wordt gezongen door de Kathedrale Cantorij.
Piano: Jan Damen. Fluit: Rogier de Pijper. De CD 'Kom, heilige Geest'
is verkrijgbaar bij het bisdom van Breda en kost €15.
De opbrengst komt ten goede aan het 'Opleidingsfonds priesters en diakens'.*

Het meisjeskoor 'Puellae Cantates' zingt de 'Mis van de heilige Geest'
op de diocesane vormelingendag Lopend Vuurtje, 5 oktober 2013.
(Foto: J. Wouters)

KOM HEILIGE GEEST

'Kom heilige Geest' ('Veni sancte Spiritus' in het Latijn) is de aanhef van de sequentie die op Pinksteren voor het evangelie wordt gezongen en die over het algemeen wordt beschouwd als één van de mooiste liederen uit de muzikale schat van de westerse Kerk. Het is ook de titel van de CD die uitkomt bij gelegenheid van afsluiting van het Jaar van het Geloof op 24 november 2013, met het oog op de bevordering van de bekendheid en de ondersteuning van de priesteropleiding in ons bisdom. Voor iedereen zal duidelijk zijn dat voor het antwoorden op de levensroeping en voor het beleven en uitdragen van het geloof de bijstand van de heilige Geest onontbeerlijk is. Toch is in Nederland - voor zover bekend - niet eerder een CD met liederen over de heilige Geest uitgebracht. Hoe belangrijk Hij ook is in de relatie tussen God en zijn mensen, in het bewustzijn van de gelovigen en in het liturgisch leven neemt Hij ogenschijnlijk maar een bescheiden plaats in. Hij blijft in onze wereld - geheimzinnig en gezichtloos - de goddelijke aanwezigheid en werkzaamheid in Persoon. Hij is niet zelf onze eindbestemming, maar zijn rol is ons in navolging van de Zoon op onze weg naar de Vader te helpen.

De Helper

De heilige Geest is degene die over de profeten vaardig wordt en de apostelen voortdrijft. Hij is degene die ons helpt in onze relatie met de Vader en de Zoon. Om Hen in beeld te krijgen en te houden, blijft Hij zelf een beetje uit zicht. Maar in drie-eenheid met Hen is Hij onafscheidelijk betrokken bij Gods werk van schepping en verlossing. Hij is degene die zweeft over de wateren aan het begin van de wereld en neerdaalt op de Zoon aan het begin van zijn missie. Hij is de Helper, het kostbare geschenk dat Jezus bij zijn heengaan nalaat aan zijn leerlingen. Sindsdien heeft de Kerk de heilige Geest aangeroepen bij het vieren van de sacramenten en hebben alle generaties christenen tot Hem gebeden in angst en nood. Met een eigen feest - Pinksteren - en met in zekere zin een eigen sacrament - het vormsel - blijven zijn rol en betekenis voldoende in beeld. De liederen over de heilige Geest die voor de CD 'Kom, heilige Geest' zijn uitgekozen, en waarvan er vele voor de viering van Pinksteren en het vormsel zijn gemaakt of anders hierin worden gebruikt, getuigen van de verschillende wijzen waarop Hij werkt en helpt.

Leven en kracht

'Geest van God, Adem van leven' is de titel en het begin van het refrein van een van de opgenomen liederen. Deze titel wijst op een wezenlijke eigenschap van de heilige Geest. Hij is de levensadem van God, de 'Heer die leven geeft', zoals we in het Credo belijden. 'Zendt Gij uw geest, dan komt er weer leven, dan maakt Gij uw schepping weer nieuw' bidden we in psalm 104. Hij laat de levende Heer in ons midden zijn. Hij heeft Maria overschaduwd bij de incarnatie en overschaduwt de gaven van brood en wijn bij de consecratie. Hij bezielt het geestelijk leven van de gelovigen en van de hele Kerk. Meer algemeen wordt de werking van de heilige Geest wel aangeduid met 'kracht'. In die kracht hebben apostelen en zo vele christenen na hen durven getuigen van de Blijde Boodschap voor rechtbanken en de fora van de wereld. Door zijn (her)scheppende kracht werken de sacramenten, worden mensen kinderen van God en worden zondaars geheiligd.

Wijsheid en liefde

De bezieling van onze gedachten en gevoelens is de werking waardoor de

heilige Geest wel het meest direct en merkbaar ons raakt. Hij is de Geest van wijsheid, die ons laat begrijpen wat Jezus zegt in de Schrift en wat God bedoelt met ons leven. Hij is het die ons de goede woorden en de goede keuzes ingeeft in moeilijke situaties. En meer dan dat schenkt Hij ons de liefde om God en onze naasten te beminnen en het verlangen om het goede inderdaad te doen. 'Vervul de harten met liefde', bidt het aloude 'Veni Sancte Spiritus'. 'Kom Geest die mensen inspireert, verlangen wekt en liefde leert' luidt de eerste regel van het lied dat in opdracht van het bisdom op toon is gezet. De heilige Geest geeft de inspiratie - cognitief en affectief - waarop we hopen voor het laten groeien van onze geloofsgemeenschap en voor het dragen en uitdragen van de nieuwe evangelisatie.

Troost en vreugde

Door de kracht van de heilige Geest worden wij in staat gesteld en aangezet tot dingen die boven onze eigen zwakte en twijfel uitgaan. Maar zeker zo kostbaar is dat Hij bij tijd en wijle de goddelijke aanwezigheid en verbondenheid met ons in ons gebed en leven voelbaar laat worden.

Deze intieme ervaring van God zelf wordt in de klassieke taal van het geestelijk leven wel 'consolatio' of 'troost' genoemd. Als 'Beste trooster, zoete gast van de ziel' bezingen wij de heilige Geest in het 'Veni Sancte Spiritus'. Hij is degene die de twijfel, angst, moedeloosheid en dorheid in het gebed kan verdrijven en die ons kan vervullen met vertrouwen en blijheid. En op soms onverwachte momenten laat Hij die bijzondere sensatie van Gods nabijheid ervaren, die verwijst naar de hemelse vreugde van het altijd zijn bij God. Met de bijstand van de heilige Geest hebben christenen door alle tijden heen de kracht gevonden om te geloven en van hun geloof te getuigen en zullen ook wij gehoor kunnen geven aan de oproep van paus Franciscus: 'Ga op weg, wees niet bang, en dien.'

Ben Hartmann

WAT ZING JE...

Het bisdom van Breda sluit het Jaar van het Geloof af op 24 november 2013. Er is dan in de Antoniuskathedraal te Breda een middagprogramma over kerkmuziek. Het thema is: 'Quis cantat, bis orat'. Wat betekent: 'Wie zingt, bidt tweemaal.' Het is niet precies bekend, van wie deze uitspraak is. Het wordt aan Augustinus (354 - 530) toegeschreven. Hij doelde daarbij niet zozeer op zuiver zingen en maat houden, alswel op zuiver van hart zingen. Op dat punt is er nog wat te winnen, lijkt mij.

Muziek ontroert

Zingen maakt los. Zingen verbindt mensen. In zang wordt het gevoelen van een mens bijzonder aangesproken. Als de (Nederlandse) wereldkampioen tennissen op het hoogste podium komt en de eerste tonen en woorden van het Wilhelmus worden ingezet, ontroert dat. In kerken wordt veel gezongen. Gezang is een belangrijk onderdeel van de liturgie. Er is op dit punt een hele cultuurschat van kerkmuziek ontwikkeld. En vele christenen zijn lid van een (kerk)koor. Ze vinden dat zinvol, mooi, artistiek en het geeft verbondenheid. Er is echter meer mogelijk.

Wat je zingt

Enkele jaren geleden heb ik voor koorleden die dat wilden enkele gespreksavonden gehouden onder het thema 'Niet alleen DAT je zingt, maar ook WAT je zingt'. Als uitgangspunt namen we liederen uit het repertoire van het koor. We zongen en vroegen aan elkaar: wat is de essentie van het lied? Wat betekent bijvoorbeeld die zin: "Verlicht ons duistere verstand, geef dat ons hart van liefde brandt en dat ons zwakke lichaam leeft, vanuit de kracht die Gij het geeft." En we vertaalden de tekst naar eigen leven: in hoeverre is ons verstand duister, ons lichaam zwak? En wat is dan de 'kracht die God ons geeft'. Persoonlijke verhalen kwamen los. En we zongen tenslotte het lied nog eens. En toen ineens anders, beter, meer van harte en doorleefd. En zo werd daar en toen 'zingen dubbel bidden'.

Onze levensvraag

Er was een vrouw uit Ulvenhout. Ze was al achter in de zeventig. Ze ging met de bisdombedevaart in 2002 mee naar Rome. Toen ze terug kwam, vroeg ik haar: wat was het mooiste aan de reis? Ze zei: "Met al die mensen in de Sint Pieter het credo zingen, dat vond ik ontroerend". De vrouw kende geen woord Latijn, maar ze zong het credo en beleed met vele anderen uit binnen- en buitenland het geloof. Het ontroerde haar en sterkte haar.

Dat was goed en voor haar voldoende, maar er is méér mogelijk. Het geloof en de belijdenis er van kan winnen als we gaan 'zien' en verstaan, bijvoorbeeld dat in deze meer dan 1500 jaar oude tekst van de geloofsbelijdenis in het eerste en laatste artikel antwoord wordt gegeven op onze levensvraag: waar komen we vandaan en waar gaan we naar toe? (Ik geloof in God, Schepper van hemel en aarde ...en .... Ik verwacht de verrijzenis van het lichaam en het eeuwig leven.) Het zijn als het ware de twee decorstukken, waartegen ons leven zich afspeelt. De vrouw uit Ulvenhout is in 2007 gestorven. Ik heb haar uitvaartviering gedaan. In de preek heb ik over haar reis naar Rome en over het credo verteld: wat was haar oorsprong, waar gaat ze naar toe? Dat ze moge rusten in de vrede van God.

Kunst en uiting van geloof

Liederen, koorrepertoires kunnen tot kansen gemaakt worden tot verdieping van het geloof. Kerkzang heeft vanuit zichzelf een dubbele dimensie: het is kunst (muziek, artistiek), maar evenzeer uiting van geloof, lofprijzing Gods. Koorleden zouden genodigd kunnen worden meer stil te staan bij wat ze zingen. De pastorale beroepskrachten kunnen aan koorleden zo'n aanbod van geloofsvorming en catechese doen. Mensen kunnen daarvoor enthousiast worden, omdat het aanbod aansluit bij de inhoud van hun koormap. Dan snijdt het mes aan twee kanten. Het gaat over hen én over het geloof.

Besturen van koren en de dirigenten zouden aan zo'n project van geloofsvorming kunnen deelnemen en hun koorleden kunnen stimuleren hetzelfde te doen. Ze zullen merken dat dit inhoudelijk geloofsproces, dat de band van koorleden onderling meestal ook nog versterkt, de kwaliteit van koor en muziek ten goede komt. Het kan een bijdrage worden tot een nieuwe kwaliteitsslag, want de instrumentale en vocale muziek is immers 'op de tekst geschreven'. Zo snijdt het mes aan twee kanten.

Zingen op zichzelf maakt los, geeft openheid en onderlinge band. Maar als de tekst die we zingen door bezinning er op meer gaat spreken, dan zingen we 'zuiver van hart' en wordt bewaarheid wat we in het begin zeiden: Wie zingt, bidt tweemaal.

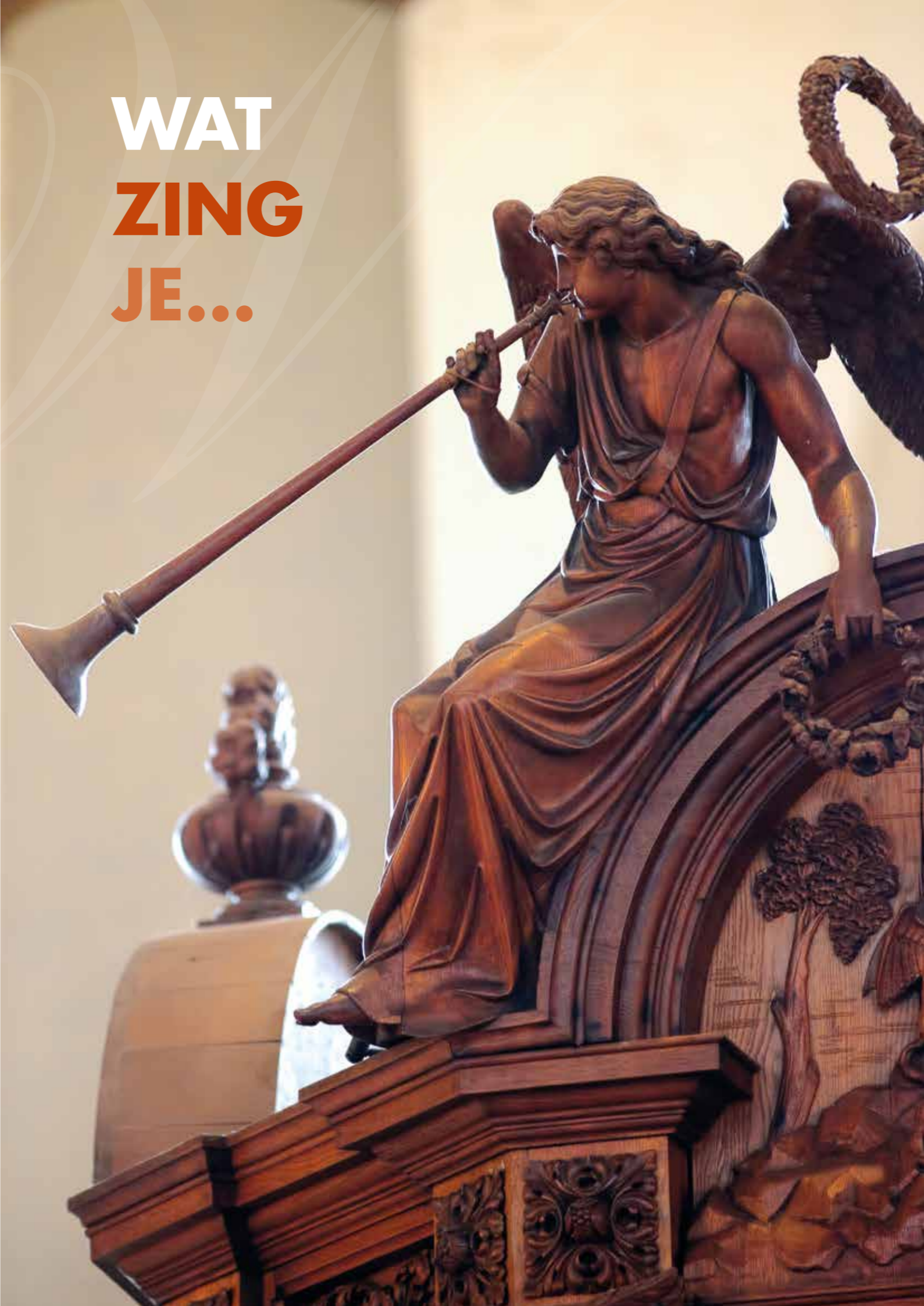
Het geloof doorgeven

We hebben zorg over de toekomst van de Kerk. We zien dat het niet meer vanzelfsprekend is dat het geloof in God en Jezus Christus van generatie op generatie wordt doorgegeven. We merken dat er bij mensen van goede wil ook veel sprakeloosheid is over het geloof. Zelfs als mensen het geloof zouden willen doorgeven, kennen ze de (geloofs)woorden niet.

Bij deze zorg, die we hebben, past een doorlopend aanbod van geloofsvorming en catechese. Er zijn veel zangkoren in kerken, veel mensen zingen in de kerk. Daar ligt dichtbij een open terrein voor geloofsvorming. Het ligt voor het grijpen. De zingende mensen zijn er.

Vincent Schoenmakers

Pastorale beroepskrachten of leiding van koren die een plan van geloofsvorming willen aangaan en behoefte hebben aan advies hoe dat aan te pakken, kunnen contact opnemen met Vincent Schoenmakers.

LIEDEREN KIEZEN VOOR DE LITURGIE

Veel celebranten, koren en liturgische werkgroepen in parochies buigen zich wekelijks over de liedkeuze voor de komende zondagsviering: welke liederen kiezen we, en welke niet? Voor het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) deed zich deze vraag nauwelijks voor. Het herenkoor wist, bij wijze van spreken, op 16 februari 1947 wat het op 16 maart 1958 ging zingen. Het gregoriaans was de officiële gezangschat van de Kerk en in het Missaal stond precies welke wisselende gezangen men op een bepaalde zondag zong en ook op welke plaats binnen de liturgie.

Liederen in de volkstaal

Dit veranderde met het Tweede Vaticaans Concilie. De constitutie over de liturgie 'Sacrosanctum Concilium' schiep ruimte voor een groter aandeel van de volkstaal in de liturgie. De concilievaarders hadden niet de bedoeling het Latijn te verdringen, maar ze beseften dat zowel in de eucharistieviering als bij de toediening van andere sacramenten het gebruik van de volkstaal van groot nut zou kunnen zijn voor het volk. De concilievaarders schreven dat de muziek nauw met de liturgische handeling verbonden diende te zijn en de verheerlijking van God en de heiliging van de gelovigen als doel moest hebben (SC 112). Teksten bestemd voor de gewijde zang dienen in overeenstemming te zijn met de katholieke leer en bij voorkeur genomen te worden uit de heilige Schrift en de liturgische bronnen.

Stroomlijning

In snel tempo componeerden musici en tekstdichters nieuwe liederen voor de liturgie. Het behoeft geen betoog dat niet alle composities geschikt waren voor de liturgie. Er groeide al snel een verlangen naar een zekere stroomlijning. Reeds enkele maanden na de publicatie van 'Sacrosanctum Concilium' werd in kerkelijke richtlijnen gesproken over de samenstelling van een directorium van goedgekeurde liturgische gezangen in de volkstaal. In andere documenten vinden we criteria waaraan deze liederen moeten voldoen. In sommige landen, zoals

bijvoorbeeld Italië, bestaan dergelijke repertoria. De Duitse bisschoppen gaven de zangbundel 'Gotteslob' uit. Onder auspiciën van de Nationale Raad voor Liturgie zijn liturgisch deskundigen doende met de samenstelling van een dergelijk overzicht.

Geloofsgoed

De deskundigen gaan hierbij uit van een viertal kerkelijke criteria. Allereerst moeten de teksten van het lied het katholieke geloofsgoed verwoorden. De teksten mogen geen aanleiding geven tot misverstanden of geloofsvervaging, maar zijn erop gericht de gevoeligheid voor het gemeenschappelijk geloof te versterken. Ze moeten herkenbaar doordrongen zijn van een Bijbelse en liturgische geest, zodat gelovigen deze gezangen ook bij hun persoonlijk gebed en meditatie kunnen gebruiken. De melodieën en teksten moeten echt kunstzinnig zijn en bij de gelovigen geen associaties oproepen met profane muziek.

Binnen de liturgie geeft men de voorkeur aan liederen met een Bijbelse en liturgische inhoud. Er is een voorkeur voor psalmen. Deze nemen van oudsher een belangrijke plaats in binnen de liturgie van de Kerk. Hierbij kunnen we denken aan het getijdengebed. Ook de wisselende gezangen binnen de traditionele Tridentijnse liturgie waren vaak compilaties van psalmverzen. Vervolgens kunnen liederen ook andere Bijbelse gedachten verwoorden. Daarna komen liederen die voortkomen uit de liturgische bronnen van de Kerk, zoals bijvoorbeeld de hymnen van het getijdengebed. Tot slot, maar het heeft niet de voorkeur, is het mogelijk nieuwe teksten te componeren. Alle teksten moeten goedkeuring verkrijgen via de weg van de Congregatie voor de Eredienst.

Het kerkelijk jaar

Bij de keuze van liederen moet men ook letten op de plaats die het lied inneemt binnen de eucharistie. Zo kan een lied uitstekend dienen als openingslied, maar het is goed mogelijk dat hetzelfde lied totaal niet geschikt is om te zingen bij

de offerande. Bij de keuze van liederen is het kerkelijk jaar belangrijk. 'U zij de glorie' is een prachtig lied in de Paastijd, maar minder geschikt voor de Veertigdagentijd. Zo voelt iedereen aan dat kerstliederen niet geschikt zijn voor Pinksteren.

Bij dit alles moeten worden nagegaan of er vertalingen van Latijnse teksten mogelijk zijn op de oorspronkelijke muziek. Daarbij moet rekening gehouden worden met de zingbaarheid, de eigen aard van de landstaal en de eigenheid van ieder volk.

Door Christus onze Heer

De liturgie richt zich hoofdzakelijk tot God de Vader, via Christus. Dit zien we met name in de formules waarmee de priester een gebed afsluit: hij besluit dit met de zinsnede "Door Christus onze Heer." Voornamelijk in de communieritus plaatst de liturgie enkele gebeden, waarin we tot Christus bidden zoals het Lam Gods en de gebeden waarmee de priester zich in stilte voorbereidt op het ontvangen van de heilige communie. Dit heeft implicaties voor de liedkeuze. Buiten de communieritus zijn gebeden tot Jezus Christus eerder uitzonderlijk. Omdat in de reguliere liturgie vrijwel geen gebeden tot de heilige Geest en Maria voorkomen, komen liederen waarin zij de geadresseerden zijn niet vaak voor. Omdat de heilige Schrift Gods Woord is kan een Bijbelcitaat het uitgangspunt vormen voor een lied. Hetzelfde geldt soms voor een tekst uit de authentieke liturgie van de Kerk. Omdat de liturgie zich afspeelt binnen de ruimte van het geloof, zijn liederen die het algemeen levensgevoel van de godsdienstige en zoekende mens verwoorden een uitzondering.

Omdat mensen teksten uit liederen eenvoudiger onthouden dan het gesproken woord, besteden liturgisch verantwoordelijken veel aandacht aan de liturgisch zang. Immers, 'lex orandi est lex credendi' (de wet van het gebed is die van het geloof).

JONGEREN ZIJN GEVOELIG VOOR GOEDE KERKMUZIEK

Interview met Jan Willems

In het dagelijks leven doceert Jan Willems aardrijkskunde op het Stedelijk Gymnasium te Breda. “Een school met verrassend veel openheid voor geloof en religie,” vindt hijzelf. In maart 2013 verzorgde hij met het schoolkoor de eucharistieviering op de TV. Buiten deze baan besteedt hij veel tijd aan de kerkmuziek. Hij is de vaste organist van de Sint Jansbasiliek in Oosterhout, dirigent van de Capella Catharina in deze plaats en dirigent van het jongerenkoor YRDV in de Elisabethparochie te Raamsdonksveer. Buiten dit is hij de mede-oprichter en dirigent van de gregoriaanse Schola Bavonensis.

Jan Willems studeerde, voordat hij naar het conservatorium ging, sociale geografie in Utrecht. Na de afronding van deze studie ging hij naar het conservatorium, waar hij orgel en kerkmuziek studeerde bij Bram Beekman. Hij volgde ook colleges in de kerkmuziek bij Martin Hoondert. Hij bekwaamt zich nog altijd verder in het Gregoriaans aan de Folkwanguniversität in de Duitse stad Essen.

Hij werkt met relatief jonge koren. “Jongeren zijn gevoelig voor goede kerkmuziek. Dit geldt ook voor jongerenkoren. Ik zing met hen geen beatle-achtige medleys, maar klassieke kerkmuziek. Goede muziek is tijdloos. Het is van belang dat je jongeren uitdaagt. Een uitdagend stuk van Händel wordt dan vanzelf ook jongerenkoormuziek! Het is van belang dat je in een jongerenkoor muziek en gezelligheid combineert. Na de repetitie ga je met elkaar ook een biertje drinken. Zo ontstaan er echte vriendengroepen. Dit geldt overigens ook voor oudere koren. Het herenkoor van de Sint Jansbasiliek in Oosterhout is zo'n echte vriendengroep. Het zijn mannen die elkaar door en door kennen, van alles met elkaar hebben meegemaakt en elkaar opvangen als het in het leven tegenzit. Muziek brengt mensen samen en God kan door de muziek heen tot mensen spreken: dat is niet leeftijdsgebonden.”

Jan Willems ziet dat jongeren vaak moeilijk aansluiting vinden met ouderen-koren. “Veel ouderen koren willen elke zondag zingen. Het is de realiteit dat jonge mensen niet iedere zondag

beschikbaar zijn. Dit betekent niet dat je hen moet afschrijven. Ik ben ervan overtuigd dat er onder hen een groot potentieel aanwezig is.” Hij illustreert dit met zijn ervaringen met de Schola Bavonensis te Raamsdonkveer. “Deze schola is ontstaan in Raamsdonk. In 2006 waren daar in het kader van de restauratie van de kerk orgelconcerten. Met een aantal jonge mannen hadden we het idee om op de vooravond van het feest van de heilige Bavo een zestiende-eeuws officie van Sint Bavo te zingen. De reacties waren positief. Zo is deze schola ontstaan. We zingen nu maandelijks op zondag om 17.00 uur in de Sint Janbasiliek Latijnse vespers. We maken ook gebruik van het abdijsboek, wanneer we Nederlandstalige vespers zingen. Het hoogtepunt wordt gevormd door de completen-bij-kaarslicht op oudjaar. We noemen het completen, maar feitelijk zingen we de tweede vespers van Kerstdag. Dit doen we in de kerk in Raamsdonkveer. Het is donker en we verlichten deze kerk met kaarslicht. Dit geeft een stemmige sfeer. Het is -bij het tekort aan priesters- een andere vorm van liturgie en een mooie afsluiting van het jaar.”

LIEFDE VOOR HET GREGORIAANS

Interview met zr. Marie-Louise Egbers

De Franciscanes zr. Marie-Louise Egbers is een bekende in de wereld van het gregoriaans. Ze leidde jarenlang de Begijnhofschola die mede liturgische vieringen in de H.Antoniuskathedraal verzorgde. Over het hele land gaf ze cursussen om mensen in te leiden in deze muzikale wereld.

De oorsprong van haar fascinatie met het gregoriaans ligt in het kloosterleven. “Onmiddellijk na het noviciaat (1960) kreeg ik de leiding van het koor in ons moederhuis Mariadal. Tijdens mijn studie directie aan het conservatorium kreeg gregoriaans veel aandacht. Na het Tweede Vaticaans Concilie werd het gebruik van de volkstaal toegestaan. Ondanks onze authentieke liturgische traditie stond de meerderheid van de congregatie achter die verandering.”

Zr. Marie-Louise bleef betrokken bij het gregoriaans. Ze werd bestuurslid van 'De Amici Cantus Gregoriani' en mederedacteur van 'Het Tijdschrift voor Gregoriaans'.

“In Nederland bleef de roep om gedegen kennis bestaan. Voor mij betekende dit dat ik door het hele land cursussen verzorgde. In de jaren tachtig kreeg ik de kans me verder te specialiseren in Essen - Duitsland. Daar ging het om de paleografie en semiologie van het gregoriaans.” Marie-Louise legt uit: “De paleograaf onderzoekt wat er feitelijk staat, de semioloog vraagt naar de betekenis van de tekens, de interpretatie. Dit onderzoek heeft dus gevolgen voor de uitvoeringspraktijk. De uitspraak en betekenis van de tekst worden uitgedrukt in de muzikale componenten: melodie en ritme.”

Het gregoriaans vormt een belangrijke component binnen de Europese cultuur. Deze zang is het uiteindelijk resultaat van regionale tradities, met name van die uit Rome en Metz. Andere belangrijke bronnen zijn o.a. die uit Beneventum (Zuid-Italië), Sankt Gallen (Zwitserland) en Albi (Zuid Frankrijk).

Zr. Marie-Louise is overtuigd van de waarde van het gregoriaans. “Allereerst beklemtoon ik de authenticiteit. De wortels van deze muziek reiken tot in de vierde eeuw. In 313 kregen de christenen van keizer Constantijn de vrijheid hun geloof openlijk te belijden. Dit leidde tot een opbloei van de kunsten, ook van de kerkszang. In die tijd was het Grieks de voornaamste taal binnen de Kerk. In de liturgie zijn daar nog een paar relictten van overgeleverd: Het Kyrie eleison en in de Improperia van Goede Vrijdag: Hagios o Theos...”

“In hoeverre is de zangpraktijk vanuit het Jodendom van invloed geweest op de gregoriaanse psalmodie? Dit blijft een interessante vraagstelling. Er zijn aanwijzingen, geen bewijzen.” Verder vertelt Marie-Louise: “Het gregoriaans is door en door christelijk, het zingen ervan een geloofsgetuigenis en verkondiging. Gedragen door de gehele Kerk, vanaf haar ontstaan begonnen in alle eenvoud, ontwikkeld tot zowel volkszang als professionele koor- en solistenzang, is het geworteld in geloof en liturgie. Dit kan mij intens ontroeren.”

Hans de Jong

LIEFDE VOOR DE KERKMUZIEK

GELOVEN IN MUZIEK

In 2012 startte in Teteringen een driejarig project onder de naam 'Geloven in Muziek'. De overtuiging is dat koren een belangrijk voertuig kunnen zijn voor parochievernieuwing.

Muziek in de liturgie is de uitdrukking wat het Woord van God bij mensen oproept. Je kunt het Woord van God zingen. Je kunt ook laten klinken wat het met een mens doet. In die zin is muziek een belangrijk voertuig om je persoonlijke geloof te verdiepen en te articuleren.

Geloofsvorming

Veel liederen die we kennen, geven kijk op de persoonlijke beleving van zowel de tekstdichter als de componist. Elk van beiden heeft en geeft eigen accenten. Het is bijzonder om dat te kunnen zien of horen. Ook de dirigent en het koor dragen daar hun eigen steentje aan bij. De dirigent geeft zijn interpretatie weer van de compositie. En het koor zal met meer of minder enthousiasme zingen.

Muziek draagt bij tot de persoonlijke geloofsvorming van koorleden. Door hun zang en door hun liedkeuze geven ze hun bijdrage aan de gemeenschapsopbouw in een parochie. Zo ondersteunen ze parochievernieuwing.

Vernieuwing

Daarnaast is voor mij de laatste jaren meer en meer duidelijk geworden dat het kerkrepertoire opnieuw aan vernieuwing toe is. Dat is niet anders dan er al in de eeuwen voor ons gebeurd is. Het is mooi en bijzonder om zelf in zo'n beweging te mogen staan. De vernieuwing is vooral noodzakelijk omdat veel koorzangers

jonger dan veertig niet goed overweg kunnen met de bestaande kerkmuziek, zoals de liederen van Oosterhuis. Ook de muziek van Oomen of Löwenthal spreken de leden van middenkoren niet aan. Andere liederen zijn voor hen vaak te zoet. En voor de helderheid: middenkoren kennen voornamelijk leden tussen de 25 en 50 jaar.

Bijbelse grondslag

We zijn daarom op zoek gegaan naar een nieuwe verwoording en verklanking, nodig voor de koren van mensen onder de veertig. Daarin bleek dat we ook de muzieksmaak moesten bijstellen. Toen we om ons heen keken, waren er al zeker initiatieven om te komen tot muziekvernieuwing. Maar die hadden als doelgroep vooral jongerenkoren. In Tilburg was er in Studio Elim van de fraters CMM een vergelijkbaar initiatief dat zich richtte op een middenkoor. Maar er bleek meer nodig dan wat deze studio doet. Zo willen we ons opnieuw herbronnen. Willen we ons repertoire echt vernieuwen, dan is een Bijbelse grondslag onder de liturgische muziek noodzakelijk. Dit is nadrukkelijk

meegenomen in het driejarig project 'Geloven in Muziek' (2012-2014).

Vitaliseren middenkoren

Ons eerste doel is het vitaliseren van de zogenaamde middenkoren. Als pilot kozen we voor een koor in Teteringen. De vitalisering beoogt het verdiepen van het geloven van de koorleden en een vernieuwde articulatie van het katholiek geloof. In die verdieping en in die articulatie spelen nieuwe, Nederlandstalige liederen (tekst en muziek) een belangrijke rol. Daarvoor moesten we tekstdichters en componisten zoeken. Een van de toetsstenen is de reflectie van het projectkoor op deze nieuwe liederen, zowel naar tekst als naar muzikaliteit. Bijzonder daaraan is dat we op die manier ook een nieuwe impuls kunnen geven aan de liturgie, vooral aan de beleving van de liturgie.

Werving nieuwe koorleden

Een tweede en afgeleid doel is de verwachting dat door het project nieuwe koorleden geworven worden. Dit heeft gemeenschapopbouwende effecten.

Nieuwe leden kunnen daarna wellicht doorgroeien naar andere rollen binnen de parochie. De doelgroep van het project zijn de middenkoren in het bisdom en in het bijzonder het projectkoor. Natuurlijk zullen en kunnen andere koren daar ook van profiteren. In de repertoirekeuze zullen popinvloeden merkbaar zijn; ritmiek is een belangrijk element, maar het mogen geen vertaalde popliederen worden. Ons streven is nadrukkelijk dat de muziek voor heel het bisdom beschikbaar komt.

Eerste resultaten

De verwachten resultaten zijn inmiddels bemoedigend. We zijn verschillende wegen gegaan. We hebben bestaande teksten opnieuw op muziek laten zetten en we hebben nieuwe liedteksten laten schrijven en laten componeren. Nu zijn we een derde slag aan het maken. We hebben een aantal Bijbelteksten uitgekozen op basis waarvan nieuwe liederen geschreven zullen worden. Het is bijzonder om te merken hoe mensen reageren die we benaderen. De meesten willen enthousiast met ons meedoen, omdat ze het belang zien.

Moelijk blijft het om goede tekstdichters te vinden. Over componisten hebben we geen klagen. Er zijn al een paar mooie parels gevonden. En nee, het koor groeit nog niet zo hard in aantal, maar wel in kwaliteit. En in de parochie neemt de waardering voor het koor en voor de liederen die het zingt toe. Het lijkt er op dat de aandacht in de liturgie zich zo verdiept.

Na het beëindigen van het project mikken we op een nieuwe liedbundel met het nieuwe repertoire van ongeveer 10 liederen (5 nieuwe en 5 bestaande). Tevens zijn er partituren beschikbaar. Ook beogen we een CD te maken met opnames van het projectkoor. We zijn ervan overtuigd dat we met een aanstekelijk project bezig zijn. En ik kijk dan ook al uit naar de reacties.

Diaken Vincent de Haas

Diaken in de h. Augustinusparochie in Breda, staflid Priester- en Diakenopleiding Bovendonk, en medewerker van de Katholieke Bijbelstichting in Breda

KERK IN DE STEIGERS DE SINT JOOSTKAPEL

“Ga hier nooit voorbij zonder te zeggen gegroet Maria” luidt de vertaling van een tekst op een gevelsteen in het hartje van Breda. Deze gevelsteen bevindt zich in de voorgevel van een eeuwenoude Mariakapel aan de Ginnekenstraat. De gewone man spreekt over de Sint Joostkapel, genoemd naar een Bretonse kluizenaar die gedurende de zevende eeuw leefde in de omgeving van Montreuil sur Mer nabij Boulogne.

Aan deze heilige is de kapel in de vijftiende eeuw toegewijd. Zij functioneerde als kerkgelegenheid voor de parochianen van het zogenaamde Ginnekeneind. Na de Tachtigjarige Oorlog werd de kapel eigendom van het gemeentebestuur. Ze kreeg verschillende functies, waaronder gevangenis voor militairen, paardenstal en zelfs woonhuis voor particulieren.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog bleef Breda gespaard voor grote verwoestingen. Bisschop Hopmans had Maria beloofd een kapel ter ere van haar te bouwen als dit het geval zou zijn. Hij deed zijn belofte

gestand. Het gemeentebestuur bood het bisdom de kapel aan op voorwaarde dat deze weer in de handen van het gemeentebestuur zou terugkeren als de kapel haar functie verloor. Op 3 mei 1947 wijdde de bisschop de kapel opnieuw in.

Sindsdien is ze een rustpunt voor het winkelende publiek in de binnenstad. Velen maken gebruik om hier een kaarsje op te steken en even te bidden. Het is een plaats die het waard is behouden te blijven.

Om het voortbestaan van de kapel te garanderen zijn restauraties noodzakelijk. Momenteel manifesteren de bouwkundige problemen zich voornamelijk in het oude gedeelte van de toren. Het hoofdgestel waarop de torenspits rust moet hersteld worden. Door roestende verankeringen is het metselwerk beschadigd. Ook zijn er houtaantastingen geconstateerd in de houten constructies van de toren.

De uitvoering van de restauratiewerkzaamheden zal binnenkort starten. De voorgevel en torenspits worden in de steigers gezet.

Met een ruime subsidiebijdrage onder andere van de gemeente Breda, wordt het mogelijk de toren van de St. Joostkapel grondig aan te pakken. Nadere onderzoeken zijn gedaan, het bestek is geschreven en een kostenraming is gemaakt. Er is een monumentenvergunning verkregen om werkzaamheden aan de kapel uit te mogen voeren.

De moeilijke bereikbaarheid van de kapel in de binnenstad van Breda maakt het logistiek niet eenvoudig het werk uit te voeren. Vanuit de winkelstraat kan er niet gewerkt worden. Er zal vanaf de achterzijde een aanloopsteiger gebouwd worden.

Deze restauratie zal zeker de aandacht van het publiek trekken. Het is de bedoeling dat ook na de restauratie de mensen de kapel niet zomaar passeren, maar er even naar binnen gaan om er een kort Weesgegroet te bidden en een kaarsje voor iemand die ons gebed nodig heeft op te steken. Immers: “Ga hier nooit voorbij zonder te zeggen gegroet Maria.”

Hans de Jong en Frank van der Linden

'IK ANTWOORD OP WAT U IN MIJN HART HEBT GELEGD' WWW.ROEPING.NU Mattheus 25, 14 - Mattheus 10, 8b

JOUW TALENTEN VAN GOD NIET VOOR JEZELF HOUDEN

priesterworden@bisdombreda.nl
076 5223444

'Bisdom van Breda Opleidingsfonds Priesters en Diakens'
Banknr. 1027.79.147

PRIESTER WORDEN.

 Walter Verhoeven BV
loodgieters- & leidekkersbedrijf

(sinds 1880)

Bezoekadres
Nieuwkuijkestraat 103
5253 AE Nieuwkuijk

Postadres
Postbus 14
5253 ZG Nieuwkuijk

Telefoon
073 - 513 00 49

Internet
www.walterverhoeven.nl

E-mail
info@walterverhoeven.nl

Koper-, lood- en zinkwerken
Lei bedekkingen

PRIESTER OF DIAKEN WORDEN VANUIT JE BEROEP!

Priester- en diakenopleiding Bovendonk

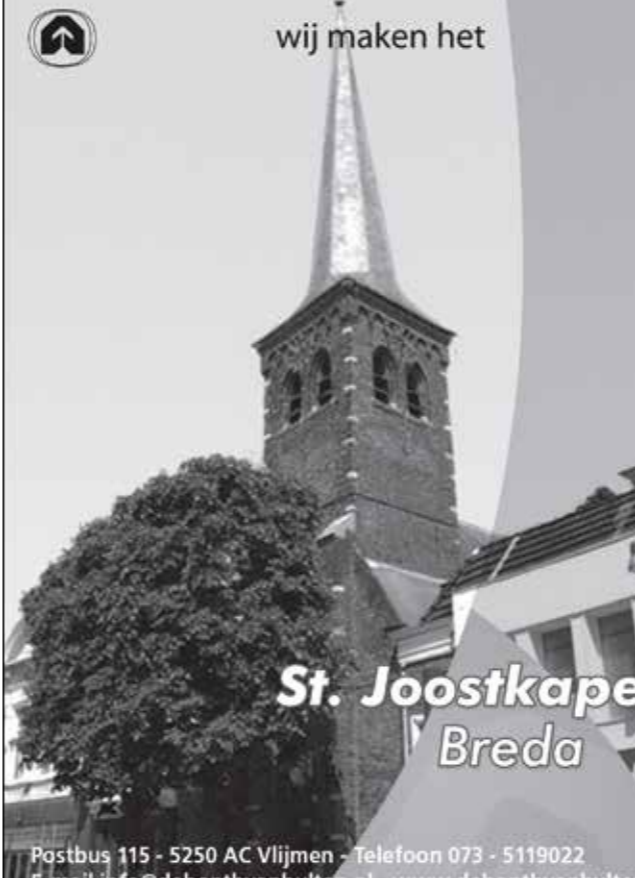
Informatie over deze deeltijdopleiding:
T 0165 504277
E info@pdob.nl
I www.pdob.nl

Hofstraat 8 - 4741 AK Hoeven

Uw gift is welkom op bankgiro 25.80.680
t.n.v. Stichting PDOB te Breda

de Bonth van Hulten
wij maken het

**St. Joostkapel
Breda**

Postbus 115 - 5250 AC Vlijmen - Telefoon 073 - 5119022
E-mail info@debonthvanhulten.nl - www.debonthvanhulten.nl

Voor de toekomst van ons verleden.

Restauratie en herbestemming is bij Nico de Bont in vertrouwde handen. Dat bewijzen onze 90 restaurateurs elke dag weer. Ook bijvoorbeeld bij de recente restauratie van de Gummaruskerk te Wagenberg. Minutieus vakmanschap, voor de toekomst van ons verleden...

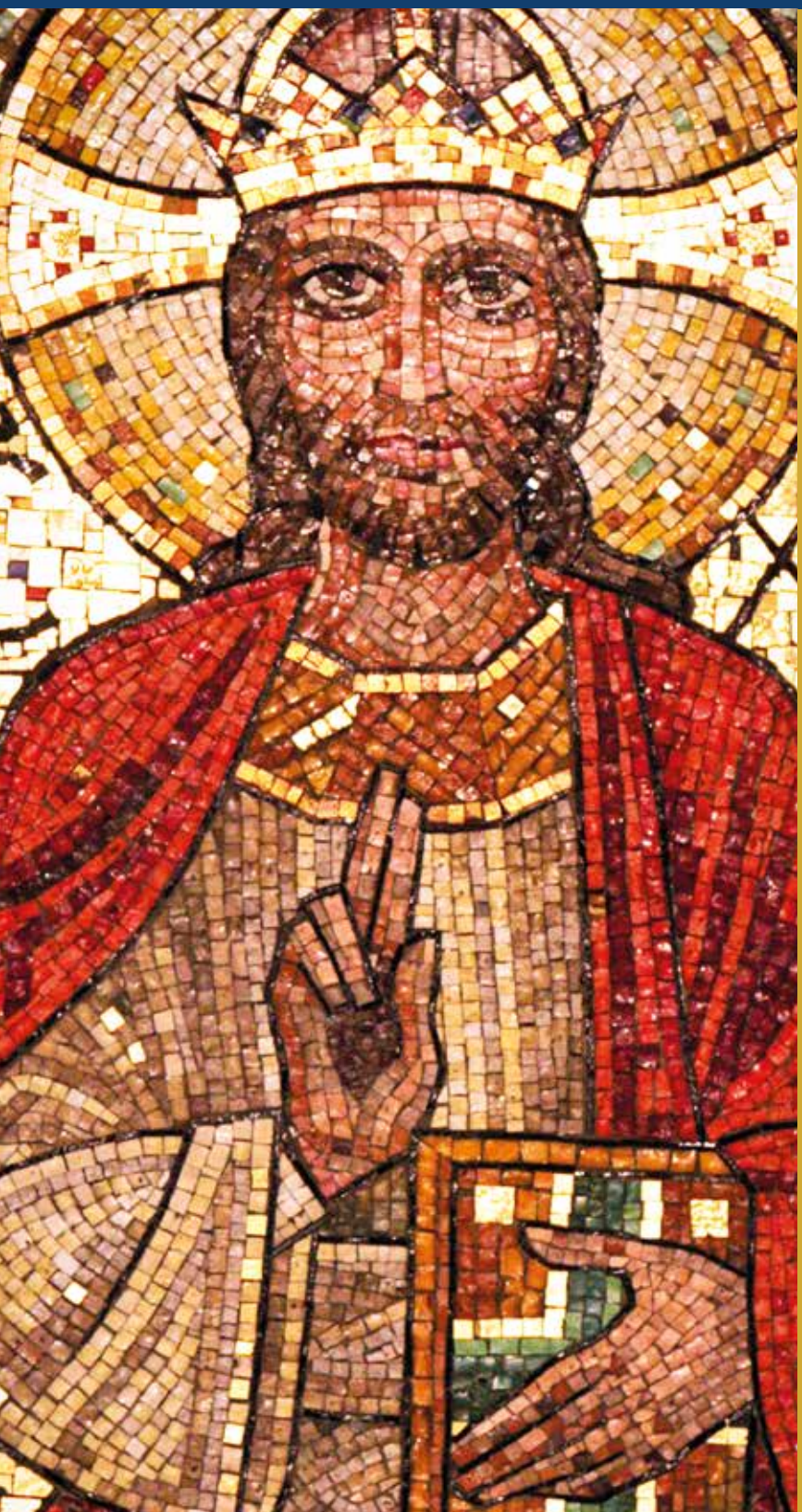
 nico de bont
TBI bouw

Aannemingsbedrijf Nico de Bont B.V.
Postbus 76, 5260 AB Vught
Tel. 073-518 94 80, fax 073-518 94 90
www.nicodebont.nl

Gebedsestafette voor roepingen

KOM, VOLG MIJ

24 NOVEMBER 2013 - 11 MEI 2014

De Priester- en Diakenopleiding Bovendonk bestaat 30 jaar. Daarom wordt een gebedsestafette gehouden. Deze start op 24 november in de H. Antoniuskathedraal bij de afsluiting van het Jaar van het Geloof. De gebedsestafette wordt afgesloten op Roepingenzondag 11 mei 2014.

Om het gebed voor roepingen te ondersteunen biedt het bisdom een gebedskaart aan.

Deelnemende parochies en parochiekernen ontvangen een speciale roepingenkaars. Er is ook een kaars voor leden en nieuwe leden van de diocesane gebedskring roepingen.

Aanmelden als parochie(kern) voor de gebedsestafette:
E vic.middelburg@bisdombreda.nl
(Vicariaat Middelburg)
E vic.breda@bisdombreda.nl
(Vicariaat Breda)

Aanmelden voor de gebedskring roepingen:
E gebedskringroepingen@bisdombreda.nl
T 076 5223444

Met uw aanschaf van de CD steunt u de Priester- en Diakenopleiding Bovendonk. De CD is verkrijgbaar bij het bisdom van Breda.

€15,-

Verkrijgbaar bij het bisdom van Breda.